

ESTRADA JANRINI RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK KOMPOZITORLARI ASARLARINING AHAMIYATI

*Sherali Jo‘raev nomli musiqa va san‘at oliy maktabi
Estrada cholg‘ular ijrochiligi fortepiano o‘qituvchisi
Yuldasheva Ra‘noxon Muxiddinova*

Annotatsiya: Mazkur maqolada estrada janrini rivojlanish pallasi hamda o‘zbek kompozitorlari ijodida fortepiano va orkestr uchun yozilgan konserlar yuzasidan ilmiy izlanishlar olib borilgan. Kompozitorlar ijodidan joy olgan fortepiano va orkestr konsertlarini bugungi kundagi tinglovchilar tomonidan kutib olinishi va yoshlarga ta'siri ham yoritib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: konserti taqdimot, simfonik orkestr, fortepiano cholg‘ulari, musiqa festivali, torli kvartet, polifonik vosita, professional musiqa.

Аннотация: В данной статье были проведены научные исследования по периоду развития жанра эстрады, а также концертов для фортепиано с оркестром в творчестве узбекских композиторов. Также было освещено влияние фортепианных и оркестровых концертов на современную аудиторию, а также на молодежь.

Ключевые слова: концертная презентация, симфонический оркестр, фортепиано, музыкальный фестиваль, струнный квартет, полифонический инструмент, профессиональная музыка.

Annotation: in this article, scientific research was carried out in the work of Uzbek composers on concerts written for piano and orchestra. Piano and orchestral concerts, which have been adapted from composers' work, have also been highlighted by today's audience reception and its impact on youth.

Keywords: concert presentation, Symphony Orchestra, piano instruments, music festival, string quartet, polyphonic medium, professional music.

Kirish.

XX asrning 50-80-yillarida, o‘zbek kompozitorlik ijodining har tomonlama rivojlanishini ko‘rish mumkin. Urush yillarida xalqlarning og‘ir iqtisodiy ahvoliga qaramay, O‘zbekistonda madaniy va musiqiy hayot to‘xtamadi. Respublikaning barcha teatr va konsert tashkilotlari, musiqa maktablari, o‘quv yurtlari, konservatoriyalar va boshqa madaniyat muassasalari o‘z faoliyatini harbiy vaziyatga munosib davom ettirdilar. Vatanparvarlik harakatining yetakchilari yozuvchilar, kompozitorlar va butun xalq bo‘ldi.

Bastakorlardan M. Burxanov o‘zbek estradasining shakllanishi va rivojlanishiga katta hissa qo‘shdilar, I. Akbarov, E. Salixov, E. Kalandarov, E. Jivayev, D. Ilyasov va

boshqalar. Estrada vokal san'atining asosini B. Zokirov, F. Zokirov, L. Zokirova, Y. Turayev qo'ygan., R. Sharipova, M. Shamayeva, Sh. Nizomutdinov, N. Nurmuhamedova va boshqa iste'dodli ijrochilar. Ularda ijodda jahon pop va rok musiqasining uslublari va yo'nalishlari aks etgan. Alohida ahamiyatga ega edi E. Kalandarov, A. Mixaylov, A. Kroll kabi kompozitorlar va aranjirovkachilar faoliyati, E. Jivayev, D. Ilyasov va boshqalar¹.

Mavzu bo'yicha adabiyotlarni tahlil qilish.

Toxtasin G'afurbekov ilmiy maqolada kompozitorlik ijodi haqida gapirganda, Raxmaninov o'zining yangi ijodiy jarayonini orkestr bilan fortepiano uchun ikkinchi konsert bilan boshlaganini (1901 yil oxiri) ta'kidladi. 1940-yillar xalqimiz hayotida og'ir kunlar bo'lgan bo'lsa-da, madaniyat va ma'rifat sohasida bir qator o'quv yurtlari, madaniyat va san'at markazlari qurildi.

1943 yilda O'zbekiston fanlar Akademiyasi va uning ba'zi ilmiy institutlari tashkil etildi. 1943 yilda O'zbekiston san'atshunoslik ilmiy-tadqiqot instituti qoshida o'zbek xalq cholg'u asboblari takomillashtirish bo'yicha maxsus laboratoriya ochildi. Unda musiqashunos Ashot Ivanovich Petrosyan bilan yonma-yon Leningrad konservatoriyasi professorlari: S. L. Ginzburg, B. A. Struve va X. S. Kushnarevlar ilmiy ish bilan shug'ullanishgan.

Hatto dahshatli urush yillarida ham O'zbekiston xalq artisti, bastakor Tolibjon Sodiqov boshchiligidagi O'zbekiston bastakorlari Ittifoqi butun san'at xalqining markaziga aylandi. Bu haqda musiqashunos I. N. Karelova "qo'shiq va romantika" maqolasida shunday yozadi: "O'zbekiston bastakorlar uyushmasida har kuni yangi yozilgan qo'shiq yoki yirik asar muhokama qilindi. Shuningdek, unda Moskva, Leningrad, Ural, Belorussiyadan kelgan barcha mahalliy kompozitorlar, musiqashunoslar va ijodiy dekorativlar ishtirok etdilar va o'zlari yaratgan asarlarni muhokama qilishdi. Albatta, ular yaratgan ko'plab qo'shiqlar urush, vatanparvarlik, insonparvarlik mavzularida yozilganligi tabiiy edi.

XX asrning 50-80-yillari O'zbekiston musiqa san'atida deyarli barcha sohalarda ulkan va jiddiy o'zgarishlar davri. Aynan shu vaqtga kelib O'zbekiston bastakorlarining asarlari respublikadan tashqarida ma'lum bo'ldi. Jumladan: Ikram Akbarovning skripka uchun "shoirning ruhi" she'ri va kontserti, Burxanovning xor kapellalari, G. Mushelning fortepiano konsertlari va organ asarlari, A. Kozlovskiy, S. Yudakovning "Maysaraning ishi" simfonik she'rlari va M. Ashrafining "Dilorom" operalari. O'zbekiston musiqa san'ati, xususan, kompozitorlik ijodi uchun bu davr yuksalish, o'sish davri bo'ldi. Milliy, mukammal o'zbek asarlarini yaratish imkoniyatiga ega bo'lgan Ikrom Akbarov, sabir Boboev, doni Zakirov, Xayri Izomov, Sulaymon Yudakov va keyingi yillarda Tulkin Qurbonov, Muxtor Ashrafi, Mutal

¹ <https://ipi1.ru/images/PDF/2021/169/k-voprosu-o-zhanrovom-.pdf>

Burxonov, Manas Leviyev, Tolibjon Sodiqov kabi o'zbek milliy bastakorlari mustaqil ijod yo'liga chiqa boshladilar.

Xususan, aynan o'zbek kompozitorlik ijodining instrumental-konsert janri A. Kozlovskiy, I. Akbarov, R. Hamroyev, A. Malaxov, R. Vildanov, S. Jalil, B. Gienko, M. Tajiyeu o'zbek musiqasi tarixidan ma'lumki, T. Qurbonov kabi buyuk darg'inlar o'zbek musiqasi tarixida o'chmas iz qoldirgan. Shuningdek, hozirgi kunda samarali ijodiy faoliyat olib borayotgan ijodkorlardan R. Abdullayev, X. Rahimov, F. Alimov, M. Bafoyeu, A. Varelas, M. Mahmudov, A. Mansurov, A. Xoshimov, O. Abdullayeva, X. Hasanova (Tursunova), A. Hasanov, D. Zokirovlar o'zbek musiqasida o'z namunalari bilan o'rin egallaydilar. Tarixdagi taniqli ijodkorlardan G. Mushel, B. Zeydman, M. Ashrafi, ko'pgina bastakorlarimizning ijodiga qarab, ularda millat va an'anaviylik ustuvor ekanligini ko'ramiz. Boncuklar musiqiy ijodining uslublari va omillari. Ular orasida zamonaviy bastakorlar ijodida milliy musiqiy meros asosida zamonaviy asarlar yaratish, ularni yangi vositalar bilan talqin qilish alohida ahamiyatga ega.

O'zbek bastakorlarining fortepiano va orkestr uchun kontsert janriga murojaatlari diqqatga sazovordir. O'zbek xalq cholg'u asboblari kichik o'lchamli, asosan bir qismli ko'rinishga ega. Masalan, orkestr bilan fortepiano uchun konsert o'zbek xalq cholg'u asboblari (1976) M. Tojiyevning orkestr bilan fortepiano uchun "yoshlik bayrami" konsertlari bunga yaqqol misoldir. M. Fayziyevaning "O'zbek xalq cholg'u asboblari orkestri bilan o'zaro munosabatlarda fortepiano" maqolasi mustaqillik yillarida yaratilgan kompozitorlik ijodida o'zbek kompozitorlarining asarlari, masalan, o'zbek xalq cholg'u asboblari fortepiano va orkestri to'g'risidagi kuzatuvlarni umumlashtirgan holda, ushbu kompozitsiyalar kompozitorning maqsadi va vazifasiga qarab fortepiano talqiniga asoslanganligini ta'kidlash lozim. turli xil yondashuvlarni kashf eting, ammo pianino va orkestrning o'zaro ta'siri har doim juda qiziqarli va o'ziga xosligi bilan ajralib turadi.

Kompozitorlarimiz tomonidan yaratilgan fortepiano va orkestr uchun yaratilgan asarlar ijrochining eshitish qobiliyatini, jamoada ishlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Yakkaxon ijro bilan ansambl ijrosi ijro mahoratining murakkab jihatlarini ansambl ijro etishda ko'nikma va ko'nikmalarni shakllantirishda samaradorligini ko'rsatadi, shuning uchun bizning ijrochilarimizning vazifasi bastakorlarimiz tomonidan yaratilgan asarlarni mohirona ijro etish va tinglovchilarni xursand qilishdir.

Xulosa va takliflar.

Yuqorida tilga olingan kompozitorlarimiz tariximizda kelajak avlodimiz uchun ulkan meros qoldirganini ko'ramiz. Ushbu ijod namunalari o'lmas asarlar hisoblanadi va avlodlardan avlodga meros bo'lib o'tadi. Bizni hukm qilishda davom etayotgan savollardan biri shundaki, shuning uchun bunday go'zal kuylar nega bizning yosh

avlodimiz madaniyatdan tobora uzoqlashayotgani, masalan, bu axloqsizlikning tugashi kelajagimizning pasayishiga olib kelishini tushunmasdan tinglashdan zavqlanishi haqida savollar beradi.

Yengil musiqa bilan o'ralgan bugungi yoshlar bizning klassik musiqamizni tinglash uchun sabr-toqat va sabr-toqat topa olmaydi, deyish achchiq bo'lsa-da. Biz hammamiz bu jiddiy masalga xuddi shunday yondashishimiz va yoshlarni tarbiyalashga, ularning ma'naviy ovqatlanishini to'g'ri shakllantirishga qaratilgan buyuk ma'naviyat odamlarini tarbiyalashimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе.—М.: 1983. — 124 с.
2. А.П. Парсегова. Анализ музыкальных произведений. Ташкент — “ILM ZIYO” — 2009.
3. А.Жабборов “Ўзбекистон бастакорлари ва муסיқашунослари” — Тошкент
4. Хасанов А. Народная музыка как средство нравственно-эстетического воспитания молодёжи. -Дисс. ... докт. пед. наук. —Т., 1989.- 339 с.
4. Гафурбеков Т.Б. Фольклорные истоки узбекского профессионального музыкального творчества. — Тошкент: Ўқитувчи, 1984.
5. Файзиева М.М. // Фортепиано во взаимодействии с оркестром узбекских народных инструментов
6. TURSUNBAEVNA, Botirova Xilola. COOPERATION OF TEACHER AND STUDENT ON MUSIC WORK. Erudio Journal of Educational Innovation, [S.l.], v. 7, n. 1, p. 36-47, apr. 2020. ISSN 2302-884X. Available at: <<https://erudio.ub.ac.id/index.php/erudio/article/view/341>>. Date accessed: 27 june 2022. doi:<https://doi.org/10.18551/erudio.7-1.3>.
7. Ботирова, Хилола. "The practice of applying pedagogical technologies in the learning process to playing the Chang instrument." Общество и инновации 2.3/S (2021): 330-339.
8. Tursunbaevna, Botirova Xilola. "New approach to vocal-choral skills." ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 11.4 (2021): 1638-1654.